

Az ÉNy–DK-i tájolású sírok sorokat alkottak, néhány kivételtől eltekintve, rablottak voltak, de így is értékes leletanyagot tartalmaztak. A női sírokból számos fülbevalót, gyöngysorokat, több gyűrűt és karperecet, a férfi sírokban övvereteket találtunk. A fegyverzet maradványai közé 2 lándzsacsúcs, 1 íj csontmezevítő és 1 nyilcsúcs tartoznak. Számos csont tűtartó, vaskés, vaskarika, vascsat mellett vödrök fémöntvényeit, egy vaskanalat és egy agyagfazekat is találtunk. Két sirba felszerszámozott lovat temettek.

Már a leletanyag feldolgozása előtt is kijelenthetjük, hogy a temető hosszú ideig volt használatban. A korábbi időszakra utalhatnak a – közeli Zamárdi, Réti földek lelőhelyét idéző – fonatos díszű ezüst övveretek, míg a későbbi időszakát öntött, indás övgarnitúrák jelzik.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Cserép Tamás, Gál Zoltán, Varga Máté, Stunya Péter.

MOLNÁR ISTVÁN

13. Balatonszemes, Barát-dűlő, Pálos kolostor (KÖH 19784)

(Somogy megye) Kő

2012. augusztus 2-án régészeti szakfelügyeletet végeztünk a Balatonszemes községhez tartozó Barát-dűlőben lévő pálos kolostor romjainál. Az egykori pálos kolostor mellett, az erdőben egy kegyhely kialakítását tervezték. Az előzetes tervek alapján egy keresztet, információs táblát, asztalt és padokat állítottak volna fel. A tervek alapján a felállított tárgyak nem bolygatták volna a kolostor romjait, de mivel a kolostor elhelyezkedéséről nincsenek pontos adataink, így szükségesnek éreztük az építkezés közbeni megfigyelést. Először a padoknak és az asztaloknak ásták ki a nagyjából 30 cm átmérőjű és 50 cm mély cölöplyukakat, melyek a kolostortól K-i irányban helyezkednek el. Ezekben mindössze bontási törmelék (tégla, kő, habarcs) lehetett találni, valószínű, hogy a kolostor pusztulási-planírozási rétege lehet. A kidobott földben mindössze egy kicsi, jellegtelen késő középkori kerámiatöredéket találtunk. Ezután a kereszt helyét kezdték el ásni, ami a padoktól Ny-ra lett felállítva, azaz a kolostorhoz közelebb. Ebben már több törmelék lehetett megfigyelni, és az egyik részen úgy tűnt, mintha egy téglafalba ástak volna bele. Ezért úgy döntöttünk, hogy erre a részre nyitunk egy szondát, hogy megvizsgálhassuk, hogy tényleg egy falat találtunk-e. Nagyjából egy 1×1 m-es szondát ástunk ki, amelyben K–Ny-i irányban egymás mellé helyezve 3 szabálytalan alakú, nagyobb méretű homokkővet találtunk. Valószínűleg egy falalapozás lehetett. Ettől D-i irányban egy valószínűleg kidőlt téglafal nyomait találtuk meg, habarcsos kötéssel. Miután kibontottuk, kitisztítottuk, és dokumentáltuk a feltárt részt, ezt is visszatettük, és a DK-i sarkába elkészítették a kereszt alapozását.

Munkatárs: Aradi Csilla régész.

VARGA MÁTÉ

14. Balmazújváros, Ipartelep, Újvilágosi temető 2. (KÖH 54141)

(Hajdú-Bihar megye) Szk, Á

A Balmazújváros Nagy-Szik-Magdolna-pusztá rehabilitációjával kapcsolatos földmunkákra előírt régészeti szakfelügyelet során 2012. augusztus 3-án a területre kiszálló Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága, Déri Múzeum munkatársai

régészeti objektumokat és leleteket találtak. A településtől K-re, a Debrecenbe menő úttól D-re, a Magdolna-ér Ny-i partján, az ún. kubikgödrök területén, a tómeder kialakítása során 10–80 cm fedőtalaíréteget hordtak el a területéről, ettől É-ra pedig tereprendezési munkákat végeztek.

2012. augusztus 6-án a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Kulturális Örökségvédelmi Iroda (Debrecen) munkatársai helyszíni szemlét tartottak, melynek során megállapításra került, hogy a földmunkákkal érintett területeken közvetlenül a gyepezőn alatt jelentkeznek a régészeti objektumok, ezért a további munkálatokhoz, illetve a tómeder kialakításához régészeti megelőző feltárás elvégzése szükséges. A beruházó jelezte, hogy a régészeti megelőző feltárás költségeit nem tudja vállalni, ezért döntés született az eddig megbolygatott területeken jelentkező régészeti objektumok régészeti szakfelügyelet mellett történő elfedéséről legalább 20 cm-es vastagságban. Az elfedést megelőzően a jelentkező régészeti objektumok dokumentálásáról és a terület geodéziai beméréséről állapotok meg a szakhatóság és a Déri Múzeum munkatársai régészeti szakfelügyelet keretében.

2012. augusztus 17–21. között került sor a régészeti objektumok és jelenségek felmérésére, ennek során a tómeder területén 117 objektumot regisztráltunk. A felszínen talált kerámiák alapján 12 jelenség a vaskorra (szkíta), 4 pedig az Árpád-korra volt keltezhető.

Munkatársak: Bajkai Rozália, Szolnoki László régészek, Szabó Nóra, Volosinovszky György régésztechnikusok.

HULLÁM DÉNES

15. Barbacs, Lanszai-dűlő (KÖH 70377)⁵

(Győr-Moson-Sopron megye) U, R, B, Á, Ú, I

A lelőhelynek az M85 gyorsforgalmi út építése kapcsán a nyomvonalba eső szakasza került feltárássra 2011–2012-ben. A 2011-ben a feltárt terület nagysága 12 057 m², melyen a kibontott objektumok száma 243. A 2012-ben feltárt terület nagysága 5550 m², melyen a kibontott objektumok száma 120.

2011. szeptember 14–30. között végeztük el az objektumok bontását, melyek nagy része őskori (késő neolitikum, kora rézkor) település (gödrök, árkok, cölöplyukak), valamint van jó néhány kérdéses korú objektum és 3 újkori, mélyebb gödör is. A feltárást a lelőhely DNY-i felében, a 85-ös út mellett lévő tanyától DNY-i, Ny-i irányba kezdtük el és folytattuk a ház mögötti, attól K-re eső részén. A lelőhely nyomvonalba eső teljes szakaszát nem tudtuk feltárni, csak a fent említett részt, mivel a tanya és az ahhoz tartozó melléképületek elbontása még nem történt meg. Az utóbbi területen a feltárás még a későbbiek folyamán folytatódni fog. Jelentősebb objektumok: a 23. és a 24. gödör (festett kerámia, lengyeli kultúra), a 68. gödör (2 agyag kocsikerék, orsógombtöredék, ill. sok kerámia és állatsont) és a 192. gödör (kis csupor). A 159. gödör/amorf „paca” humuszolása során sok, nagy méretű kovakő nyersanyag került elő, melyből a különböző kőeszközöket készítették, viszont műhelyre utaló jelenséget nem találtunk a közelében és távolabb sem (a lelőhelyen általában nem sok kovamagkő,

⁵ A közhiteles nyilvántartásban jelenleg Dör, Hegy-dűlő (KÖH 24124) lelőhely részeként szerepel.

ill. -pattinték került elő). A 218. gödörben 2 emberi csontváz volt egymás alatt, ellentétes irányban, zsugorított helyzetben elhelyezve.

A 2012. szeptember 17. és november 10. között feltárt objektumok közt 68 őskori és ismeretlen korú telepjelenség és 52 darab 10–11. századi csontvázas temetkezés volt. Az őskori/bronzkori telepjelenségeket 38 gödör képviseli. Az ásatáson előkerült még 30 ismeretlen korú objektum (4 árok, 1 árokszerű gödör, 4 cölöphely, 21 gödör) is.

A dombtetőre felérve az addigi átlagosan 30–50 cm-es humusz már csak mintegy 10 cm-es vastagságban fedte a homokos altalajt. Az építési törmelékes, fagyókeres felső réteg eltávolítása után elkezdett feltárás során a dombhát É-i oldalán a 10–11. századi temetkezésektől elkülönülten őskori/késő bronzkori, egyszerű gödrökből álló telepjelenségek láttak napvilágot. A domb D-i, DNy-i részén az első sírok igen magasan, a törmelékes, fekete legfelső rétegben jelentek meg. A tanyaépület alapozásán belül 7 sír került elő, melyeket – 3 sír kivételével – az épület alapárkának ásásakor, főleg a lábknál, megbolygattak, elpusztítottak. Az egykori tanyaépülettől Ny-ra, a legfelső szürke, barnásszürke, tömör, recens réteg eltávolítása után a szürkésbarna, világosbarna humuszban újabb temetkezések kerültek elő. Alattuk őskori/bronzkori jelenségeket tártunk fel. A háton fekvő, nyújtott helyzetű csontvázas temetkezések mellékletben igen szegény, köznépi temetkezések, jórészt DNy–ÉK irányú tájolásúak. Többségüket kisállatok járatai bolygatták meg. A sírokban összesen 6 bronz karikagyűrűt, 5 nyitott végű bronz hajkarikát, 1 S-végű hajkarikát, vas tűzcsiholót, 2 nyílhegyet és 2 vaskést találtunk. A temető rész a 10–11. századra keltezhető. A sírok jelentős része nem a dombháton, hanem a lenti, mélyebben fekvő részen jelentkezett. Ez a tény egy szárazabb, mocsaras területekben szegényebb időszakra enged következtetni.

Az őskori objektumok közül a 321. és 358. ovális, erősen humuszos betöltésű gödrök érdemelnek külön említést. A 321. objektumban *in situ* egész edényeket találtunk, a 358. objektumból kocsikerékmodell, seprű- és ráldliszes edénytöredékek, tűzkő került elő.

Munkatársak: Herbály Róbert régész, Gera Ágnes, Koncz Dániel, Nagy Gábor, Szalai Gábor, Szöllösi Géza, Telekes Katalin Eszter technikusok.

NAGY ANDREA – PESTI KRISZTINA

16. Bácsalmás határa (anyaggyerőhelyek) (Bács-Kiskun megye) Ő, B, Sza, Á, Kú

2012. április 19-én kezdtük el a Mátételke–Kígyós-csatornánál a Mátételke-belvíztározó építéséhez szükséges anyaggyerőhelyek kialakításához kapcsolódó szondázást. Mivel a kivitelező célja az volt, hogy a kisajátított területen belül találjon régészeti nem érintett, ugyanakkor a gátépítéshez felhasználható mennyiségű anyagot tartalmazó területet, ezért a célterületeket már ismert régészeti lelőhelyek közelében tűzték ki.

Bácsalmás, Kígyós-csatorna K, 9. lelőhely (KÖH 69591, szarmata és Árpád-kori telep) és Bácsalmás, Kígyós csatorna K, 12. lelőhely (KÖH 69597, őskori, szarmata, Árpád-kori és kora újkori települések) közelében, a mintegy 270 m hosszú és 70 m széles I. célterületen 2 hosszanti és 9 keresztirányú szondaárkot húztunk. A szondaárkok nagyobbik részében változó sűrűséggel régészeti korú objektumok foltjait figyeltük meg.

Bácsalmás, Kígyós-csatorna Ny, 4. lelőhelyet (KÖH 69581, bronzkori, szarmata telep) érintette a VI. célterület, ahol 4 É–D irányú hosszanti szondát húztunk, majd az I. és a II. szondát kötöttük össze 10 keresztiszondával. A hosszanti szondák É-i végében sűrűn jelentek meg az objektumok, majd következett egy objektum-mentes sáv, utána ritkán ugyan, de újra megfigyelhetők voltak az objektumfoltok. Ezt a megfigyelést erősítették meg a keresztiszondák is. A lelőhelyet érintette a VII. célterület is, ahol 4, változó hosszúságú, ÉK–DNy-i irányú szondaárkot húztunk, mindegyikben régészeti objektumot, árkokat, gödröket lehetett megfigyelni.

Bácsalmás, Kígyós-csatorna Ny, 8. lelőhelytől (KÖH 69589, szarmata telep) Ny-ra, a kisajátítási határon belül került sor az V. célterület kitűzésére. Három Ny–K-i irányú szondát húztunk és mindháromban jelentek meg régészeti objektumok: árkok, kisebb méretű gödrök, házfolt és kemence.

Miután a szondázásokat befejeztük, megállapítható volt, hogy a földkitermeléshez szükséges nagyobb, összefüggő terület a kisajátítási határon belül nem áll rendelkezésre. A kutatóárkokat GPS-szel bemértük, a kutatóárkokról fotókat készítettünk. A szondaárkokból előkerült edénytöredékeket elcsomagoltuk.

Munkatárs: Guttyán Attiláné régésztechnikus.

SOMOGYVÁRI ÁGNES

17. Bácsalmás határa (völgyzáró gát) (Bács-Kiskun megye) Ő, Á, Kú

2012. május 29. és június 12. között került sor a Kígyós-csatornánál tervezett völgyzáró gát alapozásánál a megelőző feltárárra. A feltárás csupán a gát földbe mélyedő alapjának a területére terjedt ki a csatorna Ny-i és K-i oldalán. Az előzetesen elvégzett terepbejárások alapján 2 lelőhely volt érintett: a Bácsalmás, Kígyós-csatorna K, 13. és a Ny, 6. lelőhely. Három m-es szélességben összesen 440 m² feltárással került sor.

Kígyós-csatorna K, 13. lelőhely (KÖH 69599): Először a csatorna K-i oldalán alakítottunk ki egy szelvényt, amelyhez a gépi munkát a beruházó biztosította. A szelvényrel csak részben tudtuk a csatornát megközelíteni, mivel a mélyebben fekvő részeket feltört a talajvíz. Az előzetes terepbejárások során összegyűjtött leletanyag alapján őskori lelőhely előkerülését vártuk. A kialakított szelvényben 31 objektum: gödrök, árkok, és nagyobb méretű építmények részletének a feltárással került sor. Az előkerült gyér leletanyag alapján megállapítható volt, hogy egy Árpád-kori település részletét tártuk fel.

Kígyós-csatorna Ny, 6. lelőhely (KÖH 69585): A csatorna Ny-i oldalán húzott mintegy 100 m²-es szelvényben 12 objektum: árkok, gödrök és két nagyobb méretű építmény részlete került elő. Az előzetes terepbejárások során összegyűjtött leletanyag alapján őskori és Árpád-kori lelőhely előkerülését vártuk. Az objektumok nagyon kevés leletanyagot tartalmaztak, csupán néhány közelebről nem meghatározható őskori, valamint 17–18. századi edénytöredék került elő.

A feltárást 2012. július 31-től Wilhelm Gábor folytatta.

Munkatárs: Guttyán Attiláné régésztechnikus.

SOMOGYVÁRI ÁGNES